

Streszczenie

WPŁYW OCHRONY CZYNNEJ NA STAN ZACHOWANIA SIEDLISK PRZYRODNICZYCH POLAN GÓRSKICH W BESKIDACH

Krajobraz Beskidów, oprócz specyficznych uwarunkowań przyrodniczo-geologicznych, został w sposób szczególny ukształtowany w wyniku historycznej działalności człowieka. Prowadzona w ciągu ostatnich wieków gospodarka kośno-pasterska spowodowała powstanie polan górskich, na których wykształciły się zbiorowiska nieleśnie. Posiadają one wiele różnorodnych walorów. Z jednej strony otwierają przepiękne panoramy zwiększając atrakcyjność turystyczną, z drugiej są centrami bioróżnorodności, bogatymi w gatunki rzadkie i chronione oraz cenne i często endemiczne zbiorowiska roślinne. Niestety z powodu spadku opłacalności ekstensywnej gospodarki, na większości polan nastąpiło zarzucenie ich użytkowania. Jest to główne zagrożenie dla tego typu ekosystemów, na których w jego wyniku następuje szybka sukcesja. Ekspansja silnie konkurencyjnych roślin zielnych oraz stopniowe zarastanie przez roślinność drzewiastą powoduje zanikanie gatunków światłolubnych i degenerację fitocenoz. Ochrona i poprawa stanu tego typu siedlisk jest poważnym wyzwaniem. Konieczne zabiegi są skomplikowane, kosztowne i długotrwałe, a mimo to wg danych literaturowych często przynoszą nieznaczne efekty, lub nawet obserwuje się brak jakiegokolwiek poprawy.

W latach 2014-2018 Zespół Parków Krajobrazowych województwa Śląskiego realizował projekt LIFE12 projekt LIFE12 NAT/PL/000081 pod nazwą „Ochrona zbiorowisk nieleśnych na terenie Beskidzkich Parków Krajobrazowych”, w ramach którego prowadzono zabiegi ochrony czynnej na polanach zlokalizowanych na terenie Beskidu Śląskiego i Zachodniej części Beskidu Żywieckiego. W ramach działań tych usunięto z polan samosiewy drzew i krzewów oraz jednokrotnie wykoszono polany i usunięto powstałą biomasę. Prowadzono też wykaszanie płatów ekspansywnego szczawiu alpejskiego (*Rumex alpinus*). Były to zabiegi wstępne, przygotowujące do wprowadzenia wypasu owiec. Gospodarka pasterska, uznawana za podstawową metodę ochrony siedlisk przyrodniczych polan górskich stanowiła niejako trzon projektu. Dla potrzeb analizy wpływu działań ochronnych, w latach 2014-2020 prowadzono monitoring przyrodniczy. Wyniki monitoringu stanowiły bazę do analiz będących podstawą niniejszej pracy.

Celem pracy jest ocena wpływu ochrony czynnej na stan zachowania muraw bliźniczkowych i łąk kośnych, będących identyfikatorem fitosocjologicznym siedlisk przyrodniczych występujących na polanach górskich w Beskidzie Śląskim i w Beskidzie Żywieckim.

Do badań przyjęto metodykę monitoringu przyrodniczego realizowanego w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, która została opracowana w taki sposób, żeby umożliwić pozyskiwanie informacji o zmianach zachodzących w siedliskach przyrodniczych w określonym czasie, aktualizowanie informacji o ich stanie oraz kierunku i tempie przemian. Ocenę stanu zachowania siedliska charakteryzowano za pomocą trzech parametrów: powierzchnia siedliska, struktura i funkcja oraz szanse zachowania siedliska, na podstawie konkretnych wskaźników specyficznych dla danego typu siedliska przyrodniczego. Integralnym elementem oceny było wykonanie zdjęć fitosocjologicznych o powierzchni 25 m² w płatach siedlisk, gdyż podstawą omawianej metodyki oceny stanu zachowania jest analiza zbiorowisk roślinnych określanych jako identyfikatory fitosocjologiczne danego siedliska. Ostatecznie stan zachowania siedliska był oceniany w trójstopniowej skali:

- stan właściwy (FV),
- stan niezadowalający (U1),
- stan zły (U2).

Badania dotyczyły dwóch siedlisk przyrodniczych na 36 polanach: zachodniokarpackie murawy bliźniczkowe oraz górskie łąki konietlicowe i mietlicowe użytkowane ekstensywnie. Obecność muraw bliźniczkowych wykazano na 34 polanach, a łąk konietlicowych i mietlicowych na 23. Wykonano łącznie 484 zdjęcia fitosocjologiczne. Stwierdzono występowanie 210 taksonów roślin (202 taksony roślin naczyniowych oraz 8 mszaków).

Wykonane zdjęcia fitosocjologiczne zestawiono w 8 tabel, które posłużyły do obliczenia wskaźnika różnorodności gatunkowej Shannona-Wienera.

Zabiegi ochrony czynnej prowadzone w latach 2014-2020 spowodowały wyraźne, korzystne zmiany w stanie zachowania siedlisk 6230 oraz 6520. Wyniki ocen dla stanu zachowania dla obu siedlisk wskazują, że po pierwszym roku prowadzenia ochrony czynnej

pozytywne zmiany są nieznaczne, natomiast stają się bardzo wyraźne w kolejnych latach prowadzenia ekstensywnego wypasu.

W przypadku siedliska 6520 zaobserwowano początkowo wzrost różnorodności wyrażony wskaźnikiem Shannona-Viennera, jednak w ostatnim roku odnotowano jego spadek na 59% powierzchni badawczych. Obserwowano również wzrost pokrycia kłósówki wełnistej *Holcus lanatus*, wykazującej tendencje ekspansywne, której dominacja może być przejawem degeneracji zbiorowisk roślinnych wynikających z braku nawożenia. W związku z powyższym należy wnioskować, że nawożenie siedliska powinno zostać zwiększone, np. poprzez zwiększenie obsady owiec, lub nawożenie obornikiem. Odradza się stosowanie sztucznych nawozów azotowych, które mogą spowodować bujny rozrost ekspansywnych gatunków traw, powodując zmniejszenie różnorodności.